

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Muallif: Abdumannonova Sarvinoz Shuhratjon qizi¹

Affiliyatsiya: Andijon davlat pedagogika instituti, Pedagogika fakulteti, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19657711>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimida sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini qo'llashning istiqbollari, afzalliklari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'qitish jarayonini shaxsiylashtirish, o'qituvchilarning ish yuklamasini avtomatlashtirish hamda inklyuziv ta'limni rivojlantirishda SI vositalarining roli yoritilgan. Shuningdek, maqolada raqamli texnologiyalarning o'quvchilar intizomi va akademik halollikka ta'siri bo'yicha xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, shaxsiylashtirilgan ta'lim, raqamli pedagogika, chatbotlar, avtomatlashtirish, ta'lim sifati, innovatsiyalar, adaptiv o'qitish.

KIRISH

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida raqamli texnologiyalar barcha sohalar kabi ta'lim tizimini ham tubdan transformatsiya qilmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt (SI) tushunchasining pedagogikaga kirib kelishi an'anaviy dars berish uslublarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi PQ-4996-son qarori bilan mamlakatimizda SI texnologiyalarini joriy etishning huquqiy va strategik asoslari belgilab berildi. Bu esa oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagoglarning raqamli savodxonligini oshirishni dolzarb vazifaga aylantirdi.

1. Shaxsiylashtirilgan ta'lim va adaptiv texnologiyalar Ta'limda sun'iy intellektning eng ustuvor yo'nalishi — bu shaxsiylashtirilgan ta'lim (Personalized Learning) modelidir. An'anaviy tizimda o'qituvchi o'rta statistik o'quvchiga mo'ljallangan bitta dars rejasidan foydalanadi. Biroq, har bir talabanning kognitiv qobiliyati, axborotni qabul qilish tezligi va qiziqishlari turlichadir. SI algoritmlari (masalan, Knewton yoki DreamBox kabi platformalar) talabanning har bir javobini tahlil qilib, uning bilim darajasini real vaqt rejimida aniqlaydi. Agar talaba biror mavzuda qiynalsa, tizim avtomatik ravishda soddaroq materiallar va qo'shimcha mashqlarni taqdim etadi. Bu jarayon talabada o'ziga bo'lgan ishonchni orttiradi va "o'zlashtira olmaslik" qo'rquvini yo'qotadi.

2. Pedagogik faoliyatni optimallashtirish va avtomatlashtirish Zamonaviy o'qituvchi nafaqat dars beradi, balki ko'plab ma'muriy vazifalarni ham bajaradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar o'z ish vaqtining qariyb 40 foizini texnik va tashkiliy ishlarga sarflashadi. SI bu borada quyidagi imkoniyatlarni beradi: Avtomatik baholash: Test topshiriqlari va ochiq savollarni SI yordamida

tekshirish xolislikni ta'minlaydi va vaqtni tejaydi. Prediktiv tahlil (Bashorat qilish): SI tizimlari o'quvchining davomati va joriy baholariga qarab, kelajakda uning yiqilish xavfi borligini oldindan aniqlaydi va o'qituvchini ogohlantiradi. Materiallar generatsiyasi: O'qituvchi bir necha soniya ichida mavzuga oid tarqatma materiallar, krossvordlar va interaktiv topshiriqlarni generatsiya qilishi mumkin.

3. Sun'iy intellektning psixologik va etik jihatlari Ta'limga SIni joriy etishda uning psixologik ta'siri alohida e'tiborga loyiq. Bir tomondan, SI talabaga emotsional bosimsiz xato qilish imkonini beradi (talaba botdan so'rashga uyalmaydi). Ikkinchi tomondan, haddan tashqari texnologiyaga bog'lanib qolish ijtimoiy ko'nikmalarining pasayishiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, akademik halollik masalasi bugungi kunning eng og'riqli nuqtasi bo'lib qolmoqda. ChatGPT kabi modellar yordamida talabalar mustaqil fikrlash o'rniga tayyor javoblardan foydalanishga o'tmoqdalar. Bu esa pedagoglardan dars berish va baholash uslublarini o'zgartirishni, ya'ni talabani "nima bilishi"ga emas, balki "qanday fikrlashi"ga qarab baholashni talab etadi.

4. Xorijiy tajriba va milliy ta'lim AQSH, Xitoy va Janubiy Koreya kabi davlatlarda sun'iy intellekt maktabgacha ta'limdan boshlab joriy etilmoqda. Masalan, Xitoyda ba'zi maktablarda talabalarning diqqat konsentratsiyasini o'lchovchi SI qurilmalari sinovdan o'tkazildi. O'zbekiston sharoitida esa SI texnologiyalarini bosqichma-bosqich, avvalo oliy ta'lim tizimidagi mustaqil ta'lim jarayoniga integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt o'zbek ta'lim tizimini raqamlashtirishda asosiy drayver bo'lib xizmat qiladi. Uning lingvistik tabiati va texnologik imkoniyatlari o'zaro uyg'unlashib, ta'limning shaffofligi va sifatini oshiradi. Sifatli ta'lim berishda SI o'qituvchining o'rnini bosuvchi raqobatchi emas, balki uning imkoniyatlarini kengaytiruvchi eng yaqin yordamchidir. Uni o'quv jarayoniga to'g'ri integratsiya qilish orqali biz har bir talabaning salohiyatini to'laqonli ro'yobga chiqarishga yordam beramiz. Kelajak pedagogi nafaqat o'z fanini, balki SI bilan muloqot qilish "prompt-muhandisligi" ko'nikmalarini ham egallashi shart.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi PQ-4996-son qarori.
2. Abduqodirov A.A., Pardayeva M. Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning o'rni. – Toshkent, 2023.
3. G'ulomov A. O'zbek tili morfologiyasi. – T.: O'qituvchi, 1976.
4. Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Morfologiya. – T.: Universitet, 2010.
5. Luckin, R. Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education. – London: UCL Press, 2018.
6. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities. – Paris, 2019.
7. Mahmudov N., Nurmonov A. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. – T.: Fan, 1995.